

Тарас АНДРУСЯК

ТЕОФІЛ КОРМОШ – ВИЗНАЧНИЙ ДІЯЧ ЗУНР

Охарактеризовано діяльність відомого політика, правника і економіста Теофіла Кормоша в період ЗУНР, проаналізовано його спогади про Перемишль в перші дні Листопадової революції 1918 р.

Ключові слова: Українська Національна Рада, Перемишль, Перемишльська народна організація.

Постать Теофіла Кормоша сьогодні належить до напівзабутих, насамперед з тієї причини, що загалом повернення імен діячів українського національного руху другої половини XIX – першої половини XX ст. відбувається вкрай повільно і фрагментарно. І якщо історія законодавства, громадських і державних інституцій окресленого періоду є, тією чи іншою мірою, вивчена, то на рівні персоналій ситуація, як видається, значно гірша. Водночас, розуміння історичного процесу, особливостей функціонування тих чи інших інституцій, поява та поширення певних ідей можливі тільки з врахуванням ролі та впливу конкретного індивіда. Приміром, НТШ напередодні приходу Михайла Грушевського і після того, як він очолив Товариство, або ж вплив Греко-Католицької Церкви після приходу Андрея Шептицького і до того часу. Це, звичайно, ключові постаті, які, кожен у своїй сфері відіграли визначальну роль. Поруч з ними можна назвати ще тільки Івана Франка. Ці імена ніколи не замовчувалися, навіть у радянські часи. Однозначно негативно оцінювати, як перших двох – можливо; забути, ігнорувати – ні. Це, умовно кажучи, люди, які самі по собі творили епоху: українська література до Івана Франка і після; українська історична наука до Михайла Грушевського і після. Наступний рівень складають ключові постаті політичного, культурного, громадського, економічного життя, яких просто не згадували і, на жаль, до сьогодні ми не маємо або майже не маємо їхніх фундаментальних наукових життєписів. Серед них і Кость Левицький, і Євген Олесницький, і Євген Петрушевич, і Юліан Романчук та інші. Незважаючи на те, що ці люди визначили розвиток українського народу в Австро-Угорській імперії, сформували умови, які зробили можливим появу Західно-Української Народної Республіки, їхня громадська і політична діяльність, наукова та творча спадщина тільки-но починають ставати об'єктом наукового зацікавлення. Як видається, на даний час, найґрунтовнішим дослідженням про вказаних діячів є праця о. Ізидора Сохацького¹. Проте ці імена вже знайомі пересічному випускникові середньої школи, їм встановлені меморіальні таблиці, їхніми іменами названі площі, вулиці тощо. Наступну групу складають люди, які свого часу зробили дуже багато для піднесення економічного, культурного, політичного рівня українського народу, але яких, з повним правом, можна назвати напівзабутими. Їхні імена мало що

говорять як широкому загалу, так і фахівцям. Повернення цих імен є вкрай важливим, оскільки дає можливість зрозуміти, що процес формування національної свідомості, творення національного життя в усіх його проявах є справою десятків, сотень організаторів народу, починаючи від громади і повіту і закінчуючи загальнодержавною політичною репрезентацією. До таких постатей, на нашу думку, належить Теофіл Кормош, про якого К. Левицький писав: “Належав до перших українських політичних діячів Перемиської Землі, що вмiли класти основи до відродження й визволення українського народу. У русофільській темряві без просвітку, в якій Перемиська Земля була перед п’ятдесяти роками, він вже молодим станув у перших рядах піонерів українства разом з директором Григорієм Цеглинським, професором Олексієм Яремою і товаришами, щоб вести наш нарід до національної свідомості і добра”².

Другою причиною того, що постать Теофіла Кормоша мало згадується в українській історіографії є, як видно з наведених вище слів Костя Левицького, регіон, в якому він жив і працював і для організації українського життя, в якому він зробив дуже й дуже багато. Силою обставин ці землі сьогодні не тільки знаходяться за межами України, але й в них мало що нагадує про неї, про українське життя. Проте хочеться сподіватися, що коли Україна стане повноправним членом європейської спільноти в Перемишлі, буде належно вшанована пам’ять людини, яка так багато зробила для цього міста. Отже, детальніше зупинимось на діяльності Теофіла Кормоша як в період, що передував проголошенню Західно-Української Народної Республіки, так і в короткий період її існування.

Здобуття українським народом власної державності в період 1917–1920-х рр. має дві чітко виражені складові: політичну і воєнну. Перша включає в себе законотворчу, дипломатичну, організаційну, просвітницьку види діяльності. Друга – це військові сили, їх організація, чисельність, підготовка, забезпечення тощо. Ці дві складові слід розмежовувати, пам’ятаючи, звісно ж, про умовність такого розмежування. Адже зрозуміло, що тільки при однаково високій ефективності цих складових боротьба за здобуття державності та її збереження могли бути успішними. Щоб зрозуміти подекуди діаметрально протилежні оцінки одних і тих же подій у спогадах політичних і військових діячів, цей поділ видається просто необхідним. Оцінки Олекси Кузьми і Костя Левицького, Степана Шухевича і Льонгіна Цегельського, Мирона Тарнавського та Михайла Лозинського подій і явищ зазначеного періоду можуть добре проілюструвати цю тезу. Зазначимо тільки, що Теофіл Кормош був політиком і, як видається, своєю складовою боротьби за утвердження української влади в регіоні, де він жив і працював, виконав достатньо добре.

Початки активної громадської діяльності Теофіла Кормоша припадають на його студентські роки, коли він брав активну участь у діяльності “Правничого кружка” (об’єднання студентів-правників при товаристві “Академічне братство”), фактично першого українського професійного об’єднання правників. Члени Кружка ставили перед собою завдання підняти рівень української правової думки, реально використати можливості, які надавало чинне законодавство для розвитку української юридичної науки, освіти, для більш ефективного захисту та забезпечення прав і свобод українського народу. Тобто ці суто фахові, професійні завдання були, разом з тим, і політичними. Це власне й дає нам підставу стверджувати, що

Теофіл Кормош, багато інших членів “Правничого кружка”, серед яких були Кость Левицький, Євген Олесницький, Антін Горбачевський почали формуватися як політики зі студентської лави.

Усвідомлюючи складне економічне становище українського населення він, в першу чергу, звертає увагу на створення економічних інституцій. Ілля Витанович автор фундаментальної “Історії українського кооперативного руху”, писав: “Д-р Теофіл Кормош, найвидатніший, поруч д-ра К. Левицького й Костя Паньківського, піонер української кредитової кооперації в Галичині, прибув до Перемишля в 1887 р. Він був один з тих ідейних громадських діячів і реальних політиків “адвокатської ери”, який зразково зорганізував свою область, надаючи найбільше уваги її громадсько-економічній організації, як підставі, з якої виростав усебічний розвиток національно-культурних і суспільних українських організацій.

Всі, хто пригадує цього громадського діяча великого формату, часто підкреслюють його особливий талан співпрацювати згуртом, добирати до товариської праці цінних співробітників, власним прикладом викликати у них захоплення громадсько-економічною роботою та пов’язувати збірні, всебічні громадські змагання в гармонійну цілість”³. У 1892 р. Теофіл Кормош відкрив у Перемишлі свою адвокатську канцелярію. Уже в 1894 р., як писав К. Левицький, “в Перемишлі засновано перше наше стоваришення взаємного кредиту “Віра”, на підставі статуту уложеного д-ром Теофілом Кормошем”⁴. І далі продовжує: “Творити для себе економічні установи може тільки нарід самосвідомий, а дійти до свободи національної – може тільки нарід економічно незалежний, значить заможний. Отсим шляхом ішли ми, галицькі Українці. По підготовних заходах організаційних нашої “Просвіти” та поширенню думки про конечну потребу: рятуватися власними силами – зачалися у нас в р. 1894. засновувати реєстровані стоваришення (кооперативи) – для взаємного кредиту. Перші такі кредитові стоваришення зав’язувались на підставі статуту, уложеного д-ром Теофілом Кормошем в Перемишлі”⁵. Т. Кормош розробив зразковий статут і написав посібник “Практичний підручник для товариств задаткових, основаних на підставі закону з дня 9 квітня 1873 Ч. 70 В. з. д. уложив Др. Теофіл Кормош” (Перемишль, 1895. Накладом автора). Як вказано в цьому посібнику, “дохід (від його реалізації – Т. А.) призначений на будову Народного Дому в Перемишлі”. У ньому автор виклав порядок створення і ведення такого типу кредитних кооперативів, додавши до нього зразки форм необхідних документів. Д. Корінець, один із дослідників життя та діяльності Т. Кормоша, писав: “В ньому помістив автор не тільки всілякі законні постанови й коментарі до них, але зібрав увесь свій багатий досвід у веденні таких установ, добутий працею в них і дав цілу низку надзвичайно цінних практичних рад і вказівок для членів управ, надзірних рад та всіх активних членів кооператив”⁶. Книга вийшла двома накладками 1895 і 1912 рр., стала інформаційною та методологічною основою для створення аналогічних кредитних кооперативів, які серед українців по всій Галичині, особливо в містах, отримали назву “кормошівки”. За зразком “Віри”, у 1895 р. при кооперативному страховому товаристві “Дністер” у Львові був відкритий кооперативний банк “Дністер”, реорганізована “Каса задаткова” у Стрию, виникли повітові каси у Тернополі, Золочеві, Станіславові (тепер Івано-Франківськ), Коломиї (“Покутський союз кредитовий”), Новому Санчі (“Лемківський банк”),

Теребовлі (позичкова каса “Поміч”). У 1898 р. у Львові створений перший кооперативний центр – Крайовий Союз Кредитовий (КСК), організаторами якого були Кость Левицький, Кость Паньківський, Теофіл Кормош та інші. Після його виникнення український кооперативний рух став значно жвавішим і впорядкованішим. Союз надавав кооперативам необхідні документи, допомагав у налагодженні роботи, позичав гроші та контролював їхній розвиток.

Теофіл Кормош – співзасновник і провідний член центральних українських економічних інституцій у Львові, зокрема, банків “Дністер”, “Народна Торгівля” та ін. За його ініціативою було засновано “Союз руських торговельно-господарських спілок” (згодом “Центросоюз”). За його активної участі у Львові створено “Краєвий Союз Кредитовий” (1898 р., пізніше відомий як “Центробанк”) та “Краєвий Союз Ревізійний” (1903 р., пізніше Ревізійний союз українських кооператив). У 1909 р. Теофіл Кормош – один із засновників українського Земельного Гіпотечного Банку у Львові, кілька років був президентом Надзірної Ради цієї установи.

Теофіл Кормош виступив організатором та співзасновником 16 громадських організацій, інституцій і товариств. Це, зокрема, створена в 1899 р. Спілка для господарства і торгівлі, в 1905 р. – Українська Щадниця, в 1906 – Народний Дім. Крім організації та розвитку українських економічних інституцій, він приділяв значну увагу іншим аспектам організації українського національного життя. З його ініціативи було засновано Український Інститут для дівчат, організовано Українську Бесіду та Бурсу для учнів у Перемишлі. Був довголітнім головою філії Товариства “Просвіта” в Перемишлі, регулярно їздив по селах повіту з виступами на правові та економічні теми. Створив політичну організацію “Селянська рада”, яка об’єднала хліборобів кількох повітів. Це неабияк допомагало українським кандидатам у парламентських і сеймових виборах. Заходами Т. Кормоша в 1890–1913 рр. видавалися часопис “Господар” та із 1902 р. додаток “Економіст” (видавець о. І. Негребецький). У ньому друкували матеріали на теми рільництва, тваринництва, городництва, окремі статті, присвячені законодавчим справам, економічному становищу українських селян⁷.

У 1897 р. відбулися вибори до віденського парламенту. У виборчій кампанії активну участь брали молоді адвокати. На публічних зборах вони закликали народ до боротьби за свої громадянські та національні права. Після виборів це стало причиною низки політичних репресійних процесів, які розпочалися з розгляду судової справи проти Семка Гладуна і двадцяти його товаришів з Березовиці Великої Тернопільського повіту. Захисниками на судових засіданнях виступали Кость Левицький, Лев Павенцький, Андронік Могильницький, Антін Горбачевський, Михайло Дорундяк, Льонгин Рожанковський, Володимир Зарицький, Степан Федак, Теофіл Кормош, Теофіл Дембицький, Володимир Дудикевич, Євген Олесницький, Андрій Чайківський, Іван Добрянський.

З 1900 р. розпочинається другий етап “золотого віку” української адвокатури, який характерний тим, що в парламенті у Відні і у галицькому сеймі зростає кількість українців, багато з яких були правниками. Тоді як у 1879 р. українці мали лише трьох представників у Відні, то в 1907 – 27, і 13 серед них були правниками, а у 1911 р. із 26 українців правниками були 11 послів. У галицькому сеймі в 1908 р. було 12 послів-правників, а у 1913 р. – 32 українці, серед яких 15 правників. Серед

найвідоміших послів-правників, які активно обстоювали політичні, культурні та соціальні інтереси українського населення Галичини, слід згадати К. Левицького, Є. Олесницького, Є. Петрушевича, А. Горбачевського, Т. Окуневського, Т. Кормоша, С. Дністрянського, К. Трильовського, Л. Цегельського, М. Короля, І. Макуха, В. Бачинського, С. Голубовича, В. Охримовича, Л. Бачинського, М. Лагодинського та інших. Їх наполегливість змусила австрійський уряд піти на низку уступок українцям у питаннях виборчого закону, представництва українців в парламенті та урядових структурах, відкриття українського університету, розширення сфер вживання української мови, збільшення кількості середніх та початкових навчальних закладів тощо.

З початком Першої світової війни Теофіл Кормош активізує свою організаційну та політичну діяльність. Коли у Львові 18–19 жовтня 1918 р. відбулася конституанта – представницьке зібрання (близько 500 осіб) українських послів до парламенту та Крайових сеймів Галичини і Буковини, єпископату, делегацій українських партій, яке обрало Українську національну Раду, в її складі був і Теофіл Кормош⁸. Був він також членом Бойової управи Українських січових стрільців.

Особливу роль судилося відіграти Теофілу Кормошу в жовтні–листопаді 1918 р. у Перемишлі, місті в якому, по суті, розпочалася українсько-польська війна. Проблему встановлення та упадку української влади в Перемишлі, з тією чи іншою мірою повноти, розглядають у своїх працях більшість учасників Листопадового Чину, діячів ЗУНР, істориків⁹. Не вдаючись у детальний аналіз різних точок зору на події 1918 р. у Перемишлі, детально зупинимося на спогадах про ці події Теофіла Кормоша “Перемишль в перших початках перевороту 1918-го року” опублікованих в газеті “Український прапор” у листопаді 1919 р. З огляду на невеликий обсяг цих спогадів і на те, що вони, наскільки нам відомо, вони більше не перевидавалися, дозволимо собі подати їх максимально повно.

Починаючи свої спогади, він пише: “Теофіл Кормош писав: “Коли повсталася чутка, що Австрія кожної хвили розлетиться і що поляки хотять з того скористати, щоби захопити владу у свої руки, повідомив збір українських офіцерів в Перемишлі Українську Національну Раду, що задумує обняти владу у свої руки і обсадити місто. Справді, вночі з 30 на 31 жовтня 1918 р. український (стрийський) курінь, стаціонований в Журавиці ув’язнив своїх німецьких офіцерів і під орудою українських офіцерів вирушив в повному озброєнні на Перемишль. Та повідомлений про це завчасно командант корпусу, поляк, генерал Розвадовський, дав приказ, щоби проти збунтованого куріня вимарширувало два мадярські курені зі скорострілами і гарматами.

Саме на день 31-го жовтня 1918 р. скликала Перемиська народна Організація повітове віче, на яке зійшлося кілька тисяч селян. Українська Національна рада зібралася зараз на нараду та, щоби запобігти проливу крові вислала депутацію під моїм проводом як голови до генерала Розвадовського зі заявою, що наші війська готові уступити, коли генерал запевнить українцям, що не віддасть влади в руки поляків та що військо, яке повстало, не буде за це каране. Це прирік генерал Розвадовський, заявляючи, що він є австрійським генералом і нікому влади не віддасть. У висліді цієї умови наші відділи уступили, а генерал не покарав нікого, тільки поручив повставшому куреневі українців, щоби роз’їхався домів. На це зарядження не тільки згаданий курінь,

але й ціла перемиська залога зараз самовільно сама здемобілізувалася. Користаючи з цього, вхопили польські ученики і ремісники як польська міліція під проводом польської Ради Народової власть у місті в свої руки. Дня 1-го листопада 1918 р. прибув до Перемишля гр. Скарбек і спричинив, що поляки уклали з українцями договір, на основі якого справи міста мала управляти Комісія з 8-х членів – 4-ох українців і 4-ох поляків. Порядок мала удержувати спільна міліція, до якої мали належати українці і поляки по половині. Та хоча комісія почала урядувати ще цього самого дня і в наступних, показалося, що поляки цілком не думають додержувати договору, бо на розказ Польської Ради Народової проголошено мобілізацію польської армії в повіті, причім поляки роззброїли кілька українських горожанських сторожей, захопили в свої руки військові магазини й військову касу, завісили на головній стражниці польський прапор та почали слати до Ряшева і Кракова розпучливі депеші, благаючи оружною поміччю проти українців. Це спонукало українців, що при підмозі решток армії та скликаних з доколишніх сіл селян, захопили вночі з 3 на 4 листопада владу у свої руки в самому Перемишлі без Засання, обсаджуючи всі уряди, магазини і публічні будинки та інтернуючи польського генерала Розвадовського, кількадесять офіцерів і кількесот жовнірів. На інтервенцію старости заключили зараз на 4 листопада 1918 р. військові команди, українська і польська військовий роз'єм. По змісту цього роз'єму, який з польської сторони підписав полковник Сікорський, а з української – полковник Шафранський, установлено ріку Сян як демаркаційну лінію і як сферу впливів. Наслідком цього випустили українці того самого дня всіх інтернованих поляків. Польська Народова Організація брала участь у нарадах, але роз'єму підписати не хотіла. В дальших днях до 10-го листопада 1918 р. зорганізувалася окрема Українська Начальна Команда, яка мала сформувати армію при допомозі набору селян з повіту, та зобов'язалася мілітарно боронити Перемишля. Цілу цивільну адміністрацію вела Українська Національна Рада під моїм проводом, як голови. Військова Команда старалася про порядок в місті та про забезпечення влади. В тій цілі переведжено набір і умундуровання та вислано самохід до Стрия по артилерію, якої ми відчували недостачу, бо доходили вісти, що поляки на Засяння організують армію, та що мимо заключеного роз'єму, спровадили артилерію та панцирний поїзд. Тим часом артилерії не надіслали Перемишлеви, а велика частина зорганізованої армії розійшлася по селах домів. Ситуація ставала непевною тим більше, що поляки почали забігати зі Засяння. Покликувані до пояснення – щодо порушення роз'єму поляки викручувалися, що зайшло непорозуміння. Аж дня 10 (в оригіналі 18, очевидно помилково – *Т. А.*) листопада в'їхав на залізничний міст від сторони Кракова польський панцерний поїзд, який почав стріляти з машинових крісів, і який із-за недостачі гармат ледве після великої стрілянини змогли відперти українські війська. Видячи віроломність поляків, хотіли українські війська висадити міст на Сяні, та цього українська команда не могла вчинити із-за недостачі потрібного на це матеріалу. До військових справ, якою була також справа висадження мостів на Сяні, цивільні влади (Українська Національна Рада) не мішалася. Ломлячи заключений договір, прислали польські війська зібрані на Засяння дня 11 листопада 1918 в год. 10 рано до української команди ультиматум з домаганням, щоби до 12 години місто піддалося, інакше загрожено бомбардуванням. На цей ультимат українська команда не дала жодної відповіді, ані не повідомила про нього Українську Н. Р. Після 2 години розпочали поляки від сторони Засяння

наступ, який приготували збомбордованням гранатами українських домів, положених над Сяном, як дому товариства "Віра" і Народного Дому, які зазнали значних ушкоджень. При допомозі гармат і панцирного поїзда здобули поляки всі мости, а крім цього переправилися понтонами через Сян і по кількогодинній боротьбі займили ціле місто. Наша армія боронилася завзято, при чім були помічні і придніпрянци, та мусіла уступити з міста в сторону полудня перед переможною силою. При тім полягло кількох старшин і більше стрільців. Поляки, здобувши Перемишль, ув'язнили зараз мене, др. Загайкевича, дир. Ол. Ярему, дир. Ів. Білинського, проф. Андр. Сабата, Івана Жовніра як членів Української Національної Ради, а крім того, багато інших цивільних українців і жидів мимо цього, що українці, займаючи Перемишль, нікого з цивільних поляків не ув'язнили та не інтернували. Після здобуття Перемишля, уладили польські війська (між якими був і полк краківських "антків") вночі з 11 на 12 листопада 1918 р. погром жидів і рабунок українських домів. Моє помешкання, здемольоване гранатами, вирабували, в цілості спричиняючи шкоду на 170000 корон, помешканє др. Загайкевича, якого як хорого у великій горячці з ліжка і босого в брутальний спосіб пігнали до арештів до Журавиці, вирабували на 100000 кор., магазини Краєвого Союзу Господарських Спілок і Народної Торгівлі на 300000 корон і т. д. Інтернованих жидів в числі около 100 осіб і полонених перевезено до табору в Домб'є, де більшість з них ще досі мучиться, а тільки кільканадцять осіб недавно випущено після 11 місячного інтернування. Багаті магазини амуніції, оружжя, мундурів, білизни (вартости поперх 100 мільонів), всяких припасів та кількадесять вагонів збіжжя і муки, худоба, коні і пр. впали в польські руки.

Мимо хороброї оборони улягли українці, нападени переважуючими силами поляків. Не маючи артилерії, ні панцирного поїзду, не маючи більшої правильної армії (бо лише кількатор людей), ні матеріалів, потрібних до висадження мостів, ні відповідних кваліфікованих командантів, ні жадної помочі зі зовні, не могли вдержатися. Це передбачувала Українська Національна Рада, і тому я й мій заступник др. Загайкевич старалися заключити договір з поляками, але всі дотичні спроби показалися безуспішними.

Команда нашої армії була так необережна, що навіть не вивезла багатих мільонових магазинів та полишила їх полякам. Щоби себе оправдати, пущено в світ неправдиву поголоску, що Перемишль через це упав, що буцім то др. Кормош і др. Загайкевич не дозволили висадити мостів на Сяні. Тимчасом цею справою, як чисто мілітарною операцією не тільки не займалися ні Національна Рада, ні ми, бо і не мали права до цього, тим більше, що військова команда застерегла собі, щоби до військових справ не мішатися та загрозила репресіями. Противно командант армії заінтерпелований одним членом Національної Ради впевняв навіть, що все приготоване до висадження мостів.

Після втрати Перемишля, боронилася наша армія ще довго в околичних селах, які в наслідок цього дуже потерпіли від поляків¹⁰.

Пізніше Теофіл Кормош разом з Л. Бачинським, С. Вітиком, С. Даниловичем та ін. став членом Обласної земельної комісії, яка повинна була впроваджувати в дію земельний закон ЗО УНР від 14. 4. 1919 р., що визначав основи земельної реформи та проголошував скасування великої земельної власності та наділення землею безземельних і малоземельних селян на правах власності. Проте, через

втрату державності він так і не був реалізований. Теофіл Кормиш переїхав до Відня, де продовжував активно займатися політичними справами, співпрацював у газеті “Український прапор”. Тут, зокрема, була опублікована його стаття “Про зголошування (реєстрацію) домагань до б. австрійського скарбу з титулу воєнних чинитьб та шкід”¹¹, де він детально роз’яснює порядок отримання компенсації, призначеної населенню потерпілому від воєнних подій.

У 1921 р. Теофіл Кормош повернувся до Перемишля, поновно відкрив адвокатську канцелярію і активно включився в громадську та політичну діяльність. Помер Теофіл Кормош 26 листопада 1927 р. На перемиському міському цвинтарі при вул. Словацького спочивають офіцери й стрільці Української Галицької Армії, які загинули під час боїв чи померли згодом від ран, і члени Української Національної Ради Перемишля. В окремому родинному гробівці похоронено й її видатного діяча Теофіла Кормоша¹².

¹ *Сохацький І.* Будівничі новітньої української державності в Галичині // Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. Наукове товариство ім. Шевченка. Бібліотека українознавства. – Ч. 8. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1961. – 247 с.

² *Левицький К.* Українські політики. Сильвети наших давніх послів і політичних діячів. 1907–1914 рр. Друга частина. – Львів, 1937. – С. 14.

³ *Витанович І.* Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк, 1964. – С. 138–139.

⁴ *Левицький К.* Історія політичної думки галицьких українців. 1848–1914. З ілюстраціями. На підставі споминів і документів. Перша і друга частина. – Львів, 1926. – С. 274.

⁵ Там само. – С. 310.

⁶ *Коренець Д.* Др. Теофіл Кормош. Начерк його життя і праці. – Перемишль, 1935. – С. 12.

⁷ *Дзьобан О.* Інтелегент широкого формату // За вільну Україну. – 2003 – 4 лютого. – С. 3.

⁸ *Литвин М.* Перемишль у складі Західно-Української Народної Республіки // Перемишль і перемиська земля протягом віків. – Перемишль, Львів, 1996. – С. 170.

⁹ Див. напр. *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. – Львів, 2003. – С. 238–246; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. – Нью-Йорк, 1970. – С. 56–58; *Гуцуляк М.* Перший листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. – К., 1993. – С. 64–69; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Історія ЗУНР. – Львів, 1995. – С. 39–40; та ін.

¹⁰ *Кормош Т.* Перемишль в перших початках перевороту 1918-го року // Український прапор. – 1919. – 15 листопада. – С. 2–3.

¹¹ Український прапор. – № 21. – 1919, 22 жовтня. – С. 3.

¹² *Гаврилюк Ю.* Українські могили над Сяном // Львівська газета, 2007.– № 201 (271).

Taras Andrusiak. THEOPHIL KORMOSH'S ACTIVITIES IN THE TIMES OF THE WEST UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC

The article characterizes the activities of the renowned politician, lawyer and economist Theophil Kormosh in the times of the West Ukrainian People's Republic. It also analyzes Kormosh's memoirs about Peremyshl' (Przemysl) in the first days of the November Revolution of 1918.

Key words: *the Ukrainian National Council, Peremyshl', Peremyshl' National Organization.*